

Френсіс
Скотт Фіцджеральд

Прекрасні
й приречені

Харків
«ФОЛІО»
2025

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Розділ I

ЕНТОНІ ПЕТЧ

У 1913-му, коли Ентоні Петчу виповнилося двадцять п'ять, минуло два роки відтоді, коли іронія, цей дух святий наших днів, теоретично нарешті зійшла на нього. Іронія зробилася останнім поліром, останнім змахом щітки для одягу, своєрідним інтелектуальним «От і все!» — але на початку цієї історії він ще не сягнув далі стадії усвідомлення. Вперше ви здибаєте його в задумі над тим, чи залишилися ще в ньому гонор і крихта глузду, а чи він — цілком ганебна та огидна субстанція на поверхні світу, як пляма мастила на гладенькій поверхні ставка: звісно, траплялися такі оказії нечасто, а поки там що, він уважав себе геть винятковим молодиком, цілком витонченим, добре пристосованим до свого середовища і в чомусь набагато більше значущим, аніж будь-хто інший із відомих йому.

Це був його звичний стан, і в ньому він був життєрадісним, приємним і привабливим для розумних чоловіків і для всіх жінок. У цьому стані він вірив, що одного дня здійснить якийсь тихий і витончений вчинок, що його обрані світу цього оцінять гідно, який воз'єднає його із тьмяними зірками десь на хмарному небосхилі, на півшляху між смертю та безсмертям. А поки час для такого зусилля не настав, він буде просто Ентоні Петчем — не портретом людини, а виразною та динамічною особистістю, свавільною, зарозумілою, інколи навіть поверховою — людиною, яка розуміє, що честі не існує, але й не позбавлена її, яка спізнала всю оманливість завзяття, що, однак, не відняло хоробрості.

ГІДНИЙ ЧОЛОВІК І ЙОГО ОБДАРОВАНІЙ СИН

Як онук Адама Джея Петча, Ентоні вдихнув стільки усвідомлення стабільності свого соціального становища, ніби він сам вів свій рід від хрестоносців за морями. А як же інакше — нобілітет віргінський і бостонський, заснований винятково на грошах, особливо шанує багатство.

Отже, Адам Петч, більше знаний серед своїх як «Лютий Петч», залишив батькову ферму в Террітавні на початку шістдесят першого, щоби приєднатися до Нью-Йоркського кавалерійського полку. Повернувся він додому в чині майора, ввірвався на Волл-стрит і серед тамтешнього галасу, диму, оплесків і недоброчливості згромадив собі близько сімдесяти п'яти мільйонів доларів.

Туди йшла вся його енергія, поки йому не виповнилося п'ятдесят шість. Саме тоді, після жорстокого нападу склерозу, він вирішив присвятити решту свого життя моральній регенерації людства. Він став реформатором над реформаторами. З офісу компанії «Ентоні Комсток» він вступив у запеклу боротьбу з алкоголем, літературою, людськими слабкостями, мистецтвом, патентними ліками та недільними театрами, завдаючи їм нищівних ударів вище й нижче пояса. Його розум, під впливом підступної цвілі, яка з часом поїдає всіх, за рідким винятком, нещадно кидався на будь-які аморальні прояви сучасності. Навіть у м'якому кріслі свого помістя у Террітавні він продовжував битву проти велетенського уявного ворога — несправедності, яка тривала п'ятнадцять років, і де він виявив себе нестримним шаленцем, докучливо некомпетентним і нестерпним занудою. Того року, коли починається історія, його кампанія досягла піку невиразності, а він сам — утоми; в 1861-му повільно доповзав до 1895-го, а свідомість його чимраз частіше опинялася в часі Громадянської війни, тьманими були спогади про вже покійного сина і дружину, а ще більш примарними — про онука Ентоні.

Ще на світанку своєї кар'єри він одружився з анемічною панною тридцяти літ, звали її Алісія Візерс, яка принесла йому сто тисяч доларів та бездоганну підтримку у банківських колах Нью-Йорка. Майже одразу й дещо поспіхом вона народила йому сина, а потім, ніби вся знекровлена помпезністю цієї події, зникла назавжди у тьманих стінах дитячої кімнати. Хлопчина, Адам Улісс Петч, став закоренілим завсідником клубів, знавцем хороших

манер і водієм тандемів — навдивовижу рано, у віці двадцяти шести, він почав писати мемуари під заголовком «Нью-йоркське суспільство, яким я його знаю». Наслухавшись чуток про концепцію твору, видавці навіть змагалися за право надрукувати його, але, як виявилось після смерті автора, твір був без міри багатослівним і нестерпно нудним, тож його так ніколи й не надрукували, навіть у приватному масштабі.

Цей лорд Честерфілд із П'ятої авеню одружився у двадцять два роки. Його дружиною стала світська левиця, контральто бостонської опери, Генрієтта Лебрюн, у подружжя був єдиний син, охрещений, на прохання діда, Ентоні Комсток Петч. Одначе Комсток випав із його імені та занурився назавжди у світ забуття після вступу до Гарварда, а більше про нього ніколи не чули.

В юного Ентоні залишився тільки один знімок його батьків разом, і він так часто зупиняв свій погляд на ньому, що з часом той став безликим предметом інтер'єру, але кожен, хто заходив до кімнати, з цікавістю його розглядав. Поруч із худорлявим вродливим денді з дев'яностих стояла висока чорнявка з муфтою та натяком на турнюр. Між ними був маленький хлопчик з довгими каштановими кучерями, одягнений в оксамитовий костюмчик типу «Лорд Фонтлерой». Це був Ентоні у п'ятирічному віці, того року, коли померла його мама.

Спогади про «бостонське контральто» були тьмяними й музичними. Вона пригадувалась йому як пані, яка співала, співала й співала в музичному салоні їхнього будинку на Вашингтон-сквер — іноді оточена гостями, чоловіками зі схрещеними руками, які, за-тамувавши подих, балансували на краєчках диванів, жінками зі складеними на колінах руками, які іноді щось шепотіли чоловікам і завжди жваво плескали і схлипували після кожної пісні, і дуже часто вона співала тільки для Ентоні: італійською чи французькою, чи на дивному жакливому діалекті, бо так, їй здавалося, розмовляли негри з Півдня.

Його спогади про галантного Улісса, першого, хто закотив лацкани пальта, були більш живими. Після того як Генрієтта Лебрюн Петч «приєдналась до іншого хору», як час від часу хрипко повторював удівець, батько з сином переїхали до будинку дідуса в Террітавні. Улісс щоденно заходив до дитячої кімнати Ентоні й наповнював її

приємними ароматними словами, інколи навіть більше години. Він постійно обіцяв Ентоні взяти його на полювання, чи на рибалку, чи на екскурсію в Атлантик-Сіті, «вже зовсім скоро», але жодна з обіцянок не матеріалізувалась. Утім, одну подорож вони таки здійснили: коли Ентоні було одинадцять, вони поїхали за кордон — в Англію та Швейцарію, і там, у найкращому готелі Люцерна, у криках, гарчаннях і в жахливому поту помер його батько. У паніці й відчаї наляканого Ентоні доправили назад до Америки, після чого ця невіразна туга залишилася з ним до кінця життя.

ГЕРОЙ, ЙОГО МИНУЛЕ ТА ОСОБИСТІСТЬ

Коли Ентоні було одинадцять, він спізнав жах смерті. Упродовж шести найбільш вразливих років померли його батьки, його бабуся, яка вицвіла так, що стала майже непомітною, лише на один день від часу одруження зайнявши чільне й незаперечне місце у власній вітальні. Тож для Ентоні життя було боротьбою проти смерті, яка чатувала за кожним рогом. Ніби поступаючись своїй уяві іпохондрика, він розвинув звичку читати в ліжку — це заспокоювало його. Він читав, поки втома не накривала його, і часто засинав із увімкненим світлом.

Його улюбленою розвагою, аж до чотирнадцяти років, була колекція марок — вона була величезна, настільки повна, наскільки її міг зібрати хлопчик. Його дідусь наївно гадав, що так він навчиться географії. Отже, Ентоні провадив кореспонденцію з півдюжиною філателістичних і нумізматичних компаній, і нечастими були дні, коли пошта не доправляла йому нової книжки з марками чи паки блискучих аркушів погодження; було якесь таємниче зачарування у безконечному перекладанні його надбань з одного альбому в інший. Його марки були його найбільшим щастям, і він кидав нетерплячі похмурі погляди на кожного, хто відволікав його від улюбленої справи; марки з'їдали його місячні кишенькові гроші, і він лежав без сну в нічній задумі над їхнім різноманіттям і строкатою пишнотою.

Коли йому було шістнадцять, він майже повністю занурився у себе, став мовчазним підлітком, абсолютно не схожим на американця, який викликав ввічливе спантеличення у своїх однолітків.

Попередні два роки він провів у Європі з особистим учителем, який переконав його, що лише Гарвард вартий уваги, що тільки він «відчинить йому всі двері», збадьорить дух, принесе відданих і здатних на самопожертву друзів. Отже, він вступив до Гарварда, що було єдиним логічним варіантом.

Якийсь час він жив сам у найкращій кімнаті Бек-хола — стрункий, середній на зріст темноволосий юнак із сором'язливою чутливою усмішкою. Його кишенькові були більше ніж ліберальні, тож він вирішив започаткувати власну бібліотеку і придбав у якогось мандрівного бібліографа перші видання Свінберна, Мередіта й Гарді, а ще — пожовклий нерозбірливий лист Кітса, довідавшись згодом, скільки він переплатив. Він зробився витонченим денді, зібравши колекцію жалюгідних шовкових піжам, парчевих халатів і метеликів, занадто пістрявих, щоб їх можна було носити. У цих помпезних шатах він міг потаємно дефілювати перед дзеркалом у своїй кімнаті або лежати на атласних подушках на підвіконні, споглядаючи подвір'я і невиразно усвідомлюючи його метушню, запаморочливу і швидкоплинну, частиною якої він, вочевидь, так ніколи й не став.

На старшому курсі він із цікавістю з'ясував, що має на потоці певну репутацію. Він довідався, що його вважають такою собі романтичною постаттю, вченим, відлюдником, цитаделлю ерудитії. Це його подивувало, але потай потішило: він почав виходити в люди, спершу потроху, потім інтенсивніше. Він зробився завсідником вечірок. Він пив — без галасу, але дотримуючись відповідних правил. Про нього казали, що якби він не вступив до коледжу таким юним, то закінчив би його з відзнакою. У 1909-му, коли він отримав диплом, йому виповнилося всього двадцять.

Потім знову закордон, цього разу — Рим, де він розважався архітектурою та живописом, навчався гри на скрипці й писав огидні сонети італійською, наслідуючи роздуми ченця тринадцятого століття про радощі споглядального способу життя. Чутки, що він у Римі, поширилися серед його друзів із Гарварда, й ті, котрі були того літа в Європі, завели звичку навідуватися до нього в гості, щоби разом відкривати для себе краси екскурсій під місячним сьайвом по місту, яке було старше од самого Ренесансу і старше самої республіки. Наприклад, Морі Нобл з Філадельфії гостював у нього два місяці, й разом вони пізнавали особливий шарм лати-

нянок і п'янке відчуття молодості й свободи в цивілізації, яка сама була старою та вільною. Багато знайомих його дідуся запрошували його в гості, тож якби він мав бодай крихту бажання, то став би «persona grata» в дипломатичних колах, але він дедалі більше тяжів до свята життя: крім того, його підліткова відлюдькуватість, і як наслідок — сором'язливість, і досі диктували його поведінку.

Він повернувся до Америки у 1912 році через раптову хворобу дідуся і після винятково виснажливої бесіди з вічно одужуючим старим, вирішив відкласти ідею постійного проживання за кордоном до смерті діда. Після довгих пошуків він винайняв квартиру на П'ятдесят другій авеню та, вочевидь, осів.

У 1913-му процес пристосування Ентоні Петча до всесвіту наближався до завершення. Він значно покращав фізично проти часів завершення університету: і досі був худорлявим, але поширив у плечах, і його смагляве обличчя втратило наляканий вираз першокурника. Він завжди був бездоганно охайним, його друзі казали, що ніколи не бачили його волосся не вкладеним. Ніс його був занадто гострим, а рот — зрадницьким дзеркалом настрою, чії кутики опускались у хвилину незадоволення, але його блакитні очі були однаково чудовими — чи то збурені спалахом усвідомлення, чи то примружені в меланхолійній задумі.

Він був одним із тих людей, котрих позбавлено симетрії рис, необхідної для арійського ідеалу, але все ж його вважали красивим; ба більше: він був сповнений із вигляду і всередині тієї особливої чистоти, яку породжує лише краса.

ЙОГО БЕЗДОГАННА КВАРТИРА

П'ята й Шоста авеню здавались Ентоні зразками велетенських сходів, які простягнулися від Вашингтон-сквер до Центрального парку. Коли повертався додому, на другому поверсі автобуса в напрямку П'ятдесят другої вулиці, його ніколи не полишало відчуття, ніби він тримається за зрадницьке, нестабільне поруччя, тож коли автобус доїжджав до його зупинки і він спускався ненадійними металевими сходами, то відчував щось схоже на полегшення.

Після того йому треба було пройтися П'ятдесят другою авеню десь півквартала, минути сімейство нудних садиб із темно-

коричневого пісковіку, і вже за мить він опинявся під високою стелею своєї чудової вітальні. Місце було більше ніж задовільним. Тут краще, ніж будь-де, минало життя. Тут він спав, снідав, читав і розважався.

Сам будинок був із темного матеріалу, збудований наприкінці дев'яностих; у відповідь на зростання попиту на невеликі квартири кожен поверх було ретельно перебудовано, і його здавали окремо. З усіх квартир на третьому поверсі Ентоні винаймав найбільш бажану.

У вітальні були чудова висока стеля і три великі вікна, які ліниво поглядали на П'ятдесят другу вулицю. Її умеблюванню пощастило уникнути прихильності до конкретної епохи; не була вона ані загрубілою, ані загромадженою, не мала й ознак декадансу. Не пахла вона ані димом, ані ладаном — була вона простора і навіть дещо сумна. Була там м'яка затишна канапа з найтоншої коричневої шкіри, сонливість огортала її, як туман. Стояла тут також висока ширма, покрита китайським лаком, із малюнками, що в основному зображали рибалок і мисливців у чорному із золотим; ширма створювала кутовий альков для пухкого фотеля, що його охороняв оранжевий торшер. На чорній каламуті задньої стінки каміна проступав якийсь герб.

Минаючи їдальню, де Ентоні зазвичай тільки снідав, коли був удома — отже, вона була лише величним натяком на саму себе, і проходячи відносно довгим коридором, можна було потрапити в осереддя помешкання — спальню і ванну кімнату Ентоні.

Обидві кімнати були неосязними. Під стелею спальні навіть просторе ліжко з балдахіном здавалося невеликим. На підлозі лежав килим із малинового оксамиту, м'який, ніби руно, що pestило ноги. Його ванна, на відміну від бундючного характеру спальні, була веселою, світлою, надзвичайно придатною для життя і навіть злегка жартівливою. На стінах висіли в рамках світлини чотирьох знаменитих красунь, новоспечених трагічних актрис: Джулії Сандерсон у «Сонячній дівчині», Іни Клер у «Юній квакерші», Біллі Берк у «Мімосі», та Хейзел Давн у «Пані в рожевому». Між Біллі Берк і Хейзел Давн висіла репродукція, на якій було зображено безкрає засніжене поле, над яким височіло холодне грізне сонце, — на думку Ентоні, вона символізувала холодний душ.

Ванна, оснащена химерною підставкою для книг, була глибока і довга. Поруч — вбудований гардероб, роздутий від запасу спідньої білизни, достатнього для трьох чоловіків, і колекцією краваток. На підлозі не було вбогого рушника, який виконував би функцію килимка, — замість нього лежав багатий килим, такий самий, як у спальні, диво м'якості, яке масажувало вистроmlену з ванни ногу.

Все тут свідчило, що Ентоні вдягається тут, вкладає своє бездоганне волосся, насправді робить тут усе, крім хіба що сну. Ця ванна була його гордістю. Він уявляв, що якби в нього була кохана, він повісив би її світлину просто над ванною, щоби, ніжачись у заспокійливій парі гарячої води, він міг би дивитись на неї, тонучи в теплі й чуттєвості її краси.

ВЕСЬ У КЛОПОТАХ

Чистоту у квартирі підтримував лакей-англієць із надзвичайно, просто-таки театральнo доречним ім'ям — Баундс, чиї навички затьмарював лише той факт, що він носив м'який комірець. Якби він був Баундсом тільки для Ентоні, то хутко виправив би цю ваду, але він був Баундсом іще для двох джентльменів з його кварталу. З восьмої до одинадцятої ранку він повністю належав Ентоні. Він приходив із поштою та готував сніданок. О пів на десяту він тягнув краєчок ковдри Ентоні й кидав декілька скупих слів — Ентоні ніколи чітко не пам'ятав, що саме, але допускав, що щось зневажливе; потім він накривав сніданок на картковому столику у вітальні, застеляв ліжко і після неприязного запитання, чи не потрібно часом іще чогось, забирався геть.

Зранку, принаймні раз на тиждень, Ентоні відвідував свого брокера. Дохід його складав трошки менше семи тисяч на рік — відсоток із грошей, успадкованих від матері. Його дідусь, який ніколи не дозволяв власному сину перевищувати доволі помірні суми кишенькових, уважав, що для юного Ентоні цієї суми більше ніж достатньо. Кожного Різдва він надсилав Ентоні п'ятисотдоларову облігацію, яку Ентоні зазвичай по можливості продавав, хоч і не мав у тім особливої потреби.

ЗМІСТ

КНИГА ПЕРША

Розділ I	6
Ентоні Петч	6
Гідний чоловік і його обдарований син	7
Герой, його минуле та особистість	9
Його бездоганна квартира	11
Весь у клопотах	13
Пополудні	17
Троє чоловіків	19
Ніч	23
Ретроспекція «В раю»	25
Розділ II	27
Портрет сирени	27
Дівочі ніжки	37
Хвилювання	43
Прекрасна панна	48
Розчарування	52
Захоплення	56
Пропащі люди!	59
Розділ III	62
Знавець поцілунків	62
Дві молоді жінки	69
Безславний кінець шевальє О'Кіфа	72
Сонячне сяйво, місячне сяйво	78
Магія	86
Чорна магія	89
Паніка	96
Мудрість	98
Пауза	100
Дві зустрічі	100

Слабкість	102
Серенада	102

КНИГА ДРУГА

Розділ I	108
Радісна година	108
Зеніт	112
Три відступи	114
Щоденник	119
Подих печери	122
Ранок	123
Дружки	124
Ентоні	127
Глорія	128
«Сop amore»	128
Глорія і генерал Лі	136
Сентиментальність	138
Сірий будинок	139
Душа Глорії	147
Кінець розділу	152
Розділ II	156
Симпозіум	156
Випадок у стилі Ніцше	165
Практичні чоловіки	167
Тріумф летаргії	170
Зима	178
Доля	185
Лиховісне літо	190
У темряві	193
Розділ III	212
Зламана лютюня	212
Ретроспектива	223
Паніка	225
Квартира	229
Кошеня	234
Смерть американського мораліста	235
Наступного дня	237
Зима прикростей	239
Зламана лютюня	249

КНИГА ТРЕТЯ

Розділ I	252
Питання цивілізації	252
Дот	262
Людина в обладунках	266
Вражаючий випадок	270
Поразка	272
Катастрофа	277
Страшний сон	282
Фальшиве перемир'я	286
Розділ II	289
Питання естетики	289
Хитрощі капітана Колінза	294
Галантність	297
Глорія на самоті	298
Конфуз генерала	300
Ще одна зима	301
Продовження пригод із «Відвертими розмовами»	307
«Odi profanum vulgus»	318
Кіно	318
Проби	322
Розділ III	326
Хай там що!	326
Річард Кермел	333
Побиття	341
Зустріч	358
Укупі з горобцями	360